



14. mars 2002

Áhrif virkjunar- og álversframkvæmda

Nokkur umræða hefur orðið um efnahagsleg áhrif fyrirhugaðra álvers- og virkjunarframkvæmda á Austurlandi og hugsanleg viðbrögð af hálfu stjórnvalda, bæði í peninga- og ríkisfjármálum. Fyrir liggur greinargerð frá Þjóðhagsstofnun þar sem fjallað er um þjóðhagsleg áhrif þessara framkvæmda. Þar kemur fram að landsframleiðsla gæti orðið að meðaltali rúmlega 2% hærri og þjóðarframleiðsla 1½% hærri á framkvæmdatíma og að til lengdar verði landsframleiðslan 1¼-1½% hærri en ella.

Sedlabankinn hefur lýst því yfir að á tímabilinu 2002-2005 sé ekki ósennilegt að stýrivextir bankans þurfi að vera að jafnaði 1-2½ prósentustigi hærri en ella vegna verkefnisins og um 2½ prósentustigi hærri við upphaf tímabilsins, miðað við að ekki verði gripið til sérstakra aðgerða af hálfu opinberra aðila.

Í október árið 2000 var lögð fram skýrsla vinnuhóps um þjóðhagsleg áhrif Noral verkefnisins og hugsanlegar mótvægisáðgerðir. Að þessari vinnu komu m.a. fulltrúar fjármálaráðuneytis, Sedlabanka og Þjóðhagsstofnunar. Í kaflanum um áhrif framkvæmdanna á fjármál hins opinbera var lögð áhersla á tvennt. Annars vegar mikilvægi þess að vel sé búið í haginn fyrir framkvæmdina og efnahagslegt svigrúm verði skapað til að lágmarka líkur á ofpenslu í hagkerfinu vegna verkefnis. Hins vegar var bent á að svigrúm ríkisins til þess að grípa til róttækra mótvægisáðgerða sé takmarkað þótt samdráttur eða frestun opinberra framkvæmda komi vissulega til greina.

Frá því að þessi skýrsla var lögð fram hefur ástandið í efnahagsmálum breyst umtalsvert. Gengi krónunnar hefur fallið um 15%, mjög hefur dregið úr innflutningi og horfur eru á að hagvöxtur á yfirstandandi ári verði jafnvel neikvæður. Þetta hefur leitt til þess að sú framleiðsluspenna í hagkerfinu sem myndaðist á árunum 2000-2001 er nú óðum að hverfa. Jafnframt hefur meira jafnvægi skapast í viðskiptum við útlönd og góðar horfur eru á að viðskiptahallinn á þessu ári verði á bilinu 2-3% af landsframleiðslu samanborið við 10% halla árið 2000.

Þessi umskipti gera það að verkum að hættan á ofpenslu vegna framkvæmda við Kárahnjúka og byggingu álvers í Reyðarfirði er mun minni en áður. Samkvæmt þeim gögnum sem nú liggja fyrir er það fyrst árið 2004 sem vænta má verulegra áhrifa á heildarstærðir í hagkerfinu en framkvæmdirnar ná hámarki á árunum 2005-2006. Það er því fyrst frá og með árinu 2004 sem huga þarf að mótvægisáðgerðum af hálfu hins opinbera.

Þegar grannt er skoðað eru það einkum aðstæður á vinnumarkaði sem eru líklegastar til þess að valda röskun á efnahagsstöðugleikanum verði ráðist í þessar stórfamkvæmdir. Áhrif á gengi krónunnar geta vissulega einnig skipt máli en áhrifin á vinnumarkaðinn skipta líklega mestu máli. Mikil eftirspurn eftir vinnuafli gæti leitt til launaskriðis og þar með valdið verðbólguþrýstingi ef vinnuafslframboðið er ekki nægjanlegt. Í greinargerð Þjóðhagsstofnunar er vinnuafslsnótunin í framkvæmdunum áætluð um 1¼% af heildarvinnuafslframboði þegar hún er mest árið 2005. Frestun á opinberum framkvæmdum er sennilega heppilegasta aðferðin til þess að vega upp á móti áhrifum af þessu tagi. Í fyrsta lagi vegna minni heildareftirspurnar í hagkerfinu en ekki síður þar sem framkvæmdir hins opinbera eru sá útgjaldabáttur sem hefur mest áhrif í þeim greinum atvinnulífsins þar sem áhrifa stóriðjuframkvæmdanna gæti hvað mest.

Önnur leið til þess að draga úr neikvæðum áhrifum þessara framkvæmda á innlendan vinnumarkað er tímabundinn innflutningur á erlendu vinnuafli. Aukinn hreyfanleiki vinnuafli í kjölfar alþjóðavæðingar og viðskiptasamninga gerir það að verkum að aðgangur að erlendu vinnuafli er nú mun auðveldari en áður var. Í greinargerð Þjóðhagsstofnunar er reiknað

með að um 20% af vinnuafli í framkvæmdunum komi erlendis frá og sé því hrein viðbót við innlent vinnuafli. Ekki liggja fyrir upplýsingar um það hversu stór hluti erlendis vinnuafli hefur verið við fyrri stórfamkvæmdir en vissulega er það ekki nýtt af nálinni að vinnuafli sé flutt inn tímabundið þegar um stórfamkvæmdir er að ræða. Eftir því sem þetta hlutfall er herra dregur úr neikvæðum áhrifum á vinnumarkað vegna af lítills framboðs og þar með verður minni hætta á launa- og verðlagsþróun fari úr böndum.

Það er því skoðun fjármálaráðuneytisins að heppilegasta leiðin til að vega á móti þensluáhrifum vegna hugsanlegrar byggingar álvers í Reyðarfirði og tengdra virkjanframkvæmda sé sú að draga úr eða fresta vinnuafslfremum verklegum framkvæmdum jafnframt því sem hugað verði að aðgerðum til að auðvelda aðflutning vinnuafli í því skyni að draga úr þeim þrýstingi sem framkvæmdirnar valda á vinnumarkaði. Ógerningur er hins vegar að nefna einhverjar heildarfjárhæðir í þessu samhengi. Hér þarf að hafa í huga að mat á efnahagslegum áhrifum þessara virkjunar- og álversframkvæmda er talsverðri óvissu háð. Það sama gildir um hugsanleg viðbrögð eða mótvægisáðgerðir enda spila þar inn í þættir eins og almenn staða efnahagsmála á framkvæmdatímanum, ytri aðstæður o.fl.

Eignarhlutur ríkissjóðs í ýmsum félögum

Í ljósi umræðu undanfarna daga um eignarhlut ríkissjóðs í félögum og forræði ráðherra yfir viðkomandi hlutabréfum er rétt að fram komi að almenna reglan er sú að fjármálaráðherra fer með hlut ríkissjóðs nema kveðið sé á um annað í lögum. Í sérilögum sem sett hafa verið um ýmis félög í eigu ríkisins hefur öðrum ráðherrum iðulega verið falið að fara með eignarhlut ríkisins í viðkomandi félagi. Til upplýsingar er birt eftirfarandi tafla um eignarhlut ríkisins í hlutafélögum og sameignarfélögum ásamt upplýsingum um hvaða ráðherra fer með eignarhlutinn.

	Eignarhlutur í %	Ráðherra sem fer með eignarhlutinn
Búnaðarbanki Íslands hf.	55	Viðskiptaráðherra
Flugstöð Leifs Eiríkssonar hf.	100	Útanríkisráðherra
Hitaveita Hjaltadal hf.	94	Fjármálaráðherra
Íslandspóstur hf.	100	Samgönguráðherra
Landsbanki Íslands hf.	68	Viðskiptaráðherra
Landssími Íslands hf.	98	Samgönguráðherra
Landsvirkjun	50	Iðnaðarráðherra
Sementsverksmiðjan hf.	100	Iðnaðarráðherra
Skráningarstofan hf.	98	Dómsmálaráðherra
Orkubú Vestfjarða hf.	97	Fjármála/Iðnaðarráðherra
Neyðarfinan hf.	63	Fjármála/Samg./Dómsmálar.
Flugskóli Íslands hf.	42	Samgönguráðherra
Barri hf.	20	Landbúnaðarráðherra
Verðbrefaskráning Íslands hf.	14	Fjármálaráðherra
Steinullarverksmiðjan hf.	30	Fjármála/Iðnaðarráðherra
Endurvinnslan hf.	18	Umhverfisráðherra
Íslenska jámblandifélagið hf.	11	Iðnaðarráðherra
Íslenskir aðalverktakar hf.	38	Útanríkisráðherra
Hitaveita Suðmesja hf.	17	Fjármála/Iðnaðarráðherra
Hitaveita Akraness og Borgarfj. sf.	20	Fjármála/Iðnaðarráðherra

Tekjur ríkissjóðs janúar		
12 mánaða breytingar, %	2000-2001	2001-2002
Skatttekjur alls	-0,8	5,9
Tekjuskattar	9,2	20,5
Tryggingagjöld	-0,3	2,4
Eignarskattar	11,7	-37,4
Veltuskattar	-14,8	-11,5
Tekjur alls	1,0	5,9

Gjöld ríkissjóðs janúar		
12 mánaða breytingar, %	2000-2001	2001-2002
Almenn mál	-7,5	25,3
Félagsmál	21,3	19,6
Atvinnumál	56,6	-6,4
Vaxtagjöld	26,2	5,4
Önnur útgjöld	40,3	15,5
Gjöld alls	24,5	13,5

Greiddsluafkoma ríkissjóðs janúar		
M.kr.	2001	2002
Tekjur umfram gjöld	1831	732
Hr. lánsfjárfjórnuður	-1693	-886
Afborganir lána	-447	-389
Br. lánsfjárfjórnuður	-1559	-1293
Lántökur	3369	4400
Greiddsluafkoma	1810	3107

Ýmsar helstu hagtölur		
12 mánaða br., %		
Verðbólga- mars 2001/02	3,9	8,7
Kjarnaverðb.- mars 2001/02	3,4	10,4
Launavísitala- jan 2001/02	9,3	10,0
Heildarvelta jan-okt 00/01	8,8	13,1
Smás.velta jan-okt 00/01	4,2	6,5
Atvinnuleysi- jan 2001/02	1,6	2,4